

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Socialt arbete med drogmissbrukare SOL 065

Höstterminen 2004

RAKIJA ELLER ABSOLUT VODKA?

Några makedoniska mäns tankar angående sina alkoholvanor
och sin alkoholkultur

Författare: Hristina Jovanovska

Handledare: Dolf Tops

ABSTRACT

The aim of this essay was to describe what some Macedonian men had to say about their own and the Swedish alcohol culture and which alcohol culture they identify with. I did five qualitative interviews with Macedonian men that had moved to Sweden. Some of the questions that were asked are whether or not age, country and culture is of importance when it comes to the alcohol culture you have? The most important question to be answered is whether or not the Macedonian men had changed their alcohol consumption after moving to Sweden. The answers to the questions and the result of the essay is that there is no ideal type of alcohol culture but that the Macedonian men all agreed that they still drink as their fellow countrymen and they dislike the Swedish way of drinking.

FÖRORD

Jag skulle vilja tacka mina fem intervjupersoner för att de ställt upp och ärligt visar sina åsikter om sin egen alkoholkultur och den som de ser som svensk alkoholkultur. Tack till Dragan, Stojan, Petre, Toni och Ivan. Jag vill även tacka min handledare Dolf Tops för synpunkter på uppsatsen samt hans vägledning för att få mig på rätt spår. Ett stort tack till min familj som varit övertygade om att jag skulle klara det och till min sambo för att han gett mig den tid och fullständiga lugn som jag behövt för att avsluta mitt arbete. Jag vill vidare betona hur givande det varit att ta del av mina intervjupersoners historier vilket ytterligare bevisar för mig att det behövs fler uppsatser ur ett kulturanthropologiskt synsätt då alkoholen har andra egenskaper och funktioner av intresse att studera än de negativa.

Tina Jovanovska

Malmö 050103

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROBLEMFÖRMULERING.....	5
SYFTE.....	6
FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
CENTRALA BEGREPP.....	6
METOD.....	7
RELIABILITET OCH VALIDITET.....	7
URVAL.....	8
ETISKA SPÖRSMÅL.....	9
BEARBETNING OCH ANALYS AV INSAMLAT MATERIAL.....	9
FORTSATT FRAMSTÄLLNING.....	10
MAKEDONIEN.....	11
SVERIGE.....	12
RELEVANTA TEORIER OCH TIDIGARE FORSKNING.....	12
Torra och våta alkoholkulturer.....	13
Alkoholens kulturella innebörd.....	14
Normer, funktioner och betydelse i samband med alkoholintag.....	14
Etnicitet och etnocentrism.....	15
PRESENTATION OCH ANALYS AV INTERVJUMATERIALET.....	17
Presentation av intervjupersonerna.....	17
Intervjupersonernas syn på sin etnicitet.....	17
Hur alkoholkonsumtionen såg ut i hemlandet.....	18
Hur alkoholkonsumtionen ser ut idag i Sverige.....	20
Vad som enligt intervjupersonerna är utmärkande för svensk alkoholkultur.....	24
Vad som enligt intervjupersonerna är utmärkande för makedonisk alkoholkultur.....	26
Hur intervjupersonerna beskriver den svenska alkoholpolitiken.....	26
Hur intervjupersonerna beskriver den makedoniska alkoholpolitiken.....	27
SAMMANFATTNING OCH SLUTDISKUSSION.....	29
KÄLLFÖRTECKNING.....	33
BILAGA.....	35

PROBLEMFÖRMULERING

Kultur definieras av Leissner (1997) som värderingar, tro, normer och attityder som uppfattas av befolkningen, kulturen är de underliggande antagandena och förväntningarna på vilka den sociala interaktionen beror. Förändras ens kultur efter flytten till ett annat land, såsom Sverige, eller är kultur något bestående och oföränderligt som man bär med sig sen barnsben? Kultur är ett ord som kan användas i olika sammanhang för att belysa exempelvis matkultur, kultur i samband med etnicitet och alkoholkultur. Idén om att alkoholkultur kan vara av intresse att studera kom under mina treveckors semester i Makedonien, vilket företogs för att närvara vid en släktings bröllop. Det gick inte annat än förundras över dryckeskulturen i landet. Man tog sig en sup rakija (hembränt) på morgonen om man var förkyld eller sjuk för det sades vara bra för kroppen. Mer rakija dracks vid middagen som aperitif till salladen, sedan fortsattes det med öl eller vin till maten. Folk kunde sedan gå till arbetet och fortsätta arbeta som inget eller sätta sig i bilen och ta en utflykt. På kvällen gick man på caféer eller restauranger och alkoholen var närvarande även då. Men jag såg inte en enda berusad person under dessa tre veckor, vilket om man tänker efter är förvånansvärt med tanke på de mängder alkohol som jag såg intas. Under denna tid växte en idé fram om huruvida de makedoniska männen upprätthåller denna dryckeskultur efter en flytt från hemlandet. Då jag är bosatt i Sverige var det naturligt att det blev hur makedoniska mäns alkoholkonsumtion ser ut idag i Sverige som var av intresse. Tidigare forskning, bl.a. Mats Ramstedts (2001) studie vilket han baserar på Room (1989) har visat på något som han väljer benämna torra och våta kulturer. Där står Sverige för den torra kulturen med få dryckestillfällen men med berusningsdrickande. Våta kulturer är den kontinentala med många dryckestillfällen men oftast i samband med måltider. I Sverige har det numera även uppkommit en diskussion om huruvida svenskarna är på väg att även ta till sig kontinentala dryckesvanor. Leifman och Gustavsson (2003) anser att den svenska dryckeskulturen har fått vika för den kontinentala samt att det i Sverige har skett en övergång från en torr till vå alkoholkultur. Det är för mig relevant att studera om avgörande förändringar i intervjupersonernas alkoholvanor inträffat genom flytten till Sverige. Min fokus ligger på den kulturella aspekten av drickandet utifrån intervjupersonernas perspektiv. Ramstedt (2001) anser att den tidigare forskningen kring europeiska alkoholvanor i jämförelse med svenska alkoholvanor främst koncentrerad på ämnen såsom, frekvens av självmord, trafikolyckor och trafikskador, folkhälsoskador osv. men det finns inte skrivet ur ett kulturanthropologiskt synsätt dvs, att studera olika folkgruppers alkoholkultur.

SYFTE

Syftet är att undersöka om och hur några makedoniska mäns alkoholvanor ändrats efter flytten till Sverige.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur såg alkoholvanorna ut i hemlandet, respektive idag i Sverige?
- Har det skett en förändring i alkoholvanorna och vad denna beror på?
- Spelar faktorer som alkoholpolitik, ålder, land och kultur roll för alkoholvanor?
- Vad utmärker enligt intervjupersonerna den svenska respektive den makedoniska alkoholkulturen?
- Vad utmärker enligt intervjupersonerna den svenska respektive den makedoniska alkoholpolitiken?
- Har intervjupersonerna tagit till sig den svenska alkoholkulturen som de definierar den eller vidmakthåller de hemlandets alkoholkultur.

CENTRALA BEGREPP

Alkoholkultur – handlar om alkoholens sociala och kulturella betydelse samt dess funktioner för att definiera vilken grupp man tillhör (Lalander, 1998). Ordet dryckeskultur används likvärdigt med alkoholkultur.

Alkoholvanor – likställs utav Andreasson (2002) med konsumtionsvanor vilket innebär vad, hur ofta man dricker och när. Under uppsatsens gång kommer jag att variera begreppen alkoholkonsumtion, dryckesvanor och alkoholvanor men jag använder dem i samma betydelse.

Kultur – värderingar, tro, normer och attityder som uppfattas av befolkningen, kulturen är de underliggande antagandena och förväntningarna på vilka den sociala interaktionen beror (Leissner, 1997).

Makedonier – folk bosatta eller födda i landet Makedonien.

Etnicitet – folk, nation, som är sammanflätade genom sin kultur, religion, historia och hudfärg (Stier, 2004).

Kulturanropologi - studiet av olika folkgruppers kulturer (särskilt beträffande de länder som inte är tekniskt välutvecklade) (Bonniers svenska ordbok, 1997).

METOD

I uppsatsen har det använts en tematiserad, ostandardiserad, intervjuform. Denna intervjuform har valts som metod då jag tror att den kan ge mer utförliga och grundläggande svar kring hur personerna egentligen upplever sin alkoholkultur och vilken (den svenska eller makedoniska) de väljer att identifiera sig med. Starrin och Renck (1996) definierar kvalitativ intervju som en metod för att utforska, finna och förstå karaktärsdraget, egenskapen hos det som studeras. Författarna ser på den kvantitativa intervjun som att den tar sin utgångspunkt i redan förbestämda egenskaper, företeelser och innebörd. Skillnaden däremellan är att den kvalitativa inte på förhand har begränsat vilka svar den vill ha utan använder dessa ord som utgångspunkt. Jag ville ha öppna intervjuer för att komma åt värderingar som man inte kan formulera genom en mening utan som framkommer under samtalsgången vilket gjorde den kvalitativa intervjuformen given.

Jag har genomfört intervjuer på ca en timmes tid med fem makedonska män som är bosatta i Sverige. Bandspelare användes vid genomförandet av intervjuerna dels för en bättre koncentration av intervjuaren vid intervjun istället för ett frenetiskt antecknande och dels för att verkligen få med allt som sades. Meningen var att alla intervjuer skulle genomföras på svenska då jag ansåg mitt ordförråd vara bättre för att kunna förklara vad jag menade med vissa komplexa ord. Men då en av intervjupersonerna kände sig väldigt obekvämt med att uttrycka sig på svenska genomförde jag den intervjun på makedoniska. Nu i efterhand insåg jag att det inte var svårare att genomföra intervjuerna på makedoniska. Tvärtom har jag förmodligen förlorat på att göra intervjuerna på svenska då även de andra intervjupersonerna hade svårt att hitta de svenska orden för att uttrycka vad de menade.

RELIABILITET OCH VALIDITET

Reliabilitet förklaras enligt Bonniers Svenska ordbok (1997) som tillförlitligheten i en studie (frånvaro av fel som beror på slumpen) förmåga att upprepa studien med samma resultat. Validitet syftar på om testet förmår att mäta vad det avser att mäta (Bonniers Svenska ordbok, 1997).

Studien har låg reliabilitet då fem andra personer förmodligen skulle svara annorlunda. Uppsatsen bygger inte på ett tillräckligt brett urval. Studien innehåller vidare inte intervju svar från företrädare för den svenska alkoholkulturen vilket gör svaren och resultaten subjektiva enligt intervju personernas upplevelser. Detta har varit ett medvetet val då uppsatsens fokus ligger på intervju personernas upplevelser av den egna alkoholkulturen samt den som de identifierar som svensk alkoholkultur. Däremot har studien hög reliabilitet i tillförlitligheten i mätinstrumenten vilket Ejvegård (1996) anser vara lika viktigt. Den kvalitativa ostrukturerade tematiserade metoden avser att mäta intervju personernas mer grundläggande värderingar under samtals gång vilket enligt Starrin och Renck (1996) gör den kvalitativa intervju formen idealisk. Det skiljer i ålder mellan mig och intervju personerna från 20 år och uppåt vilket jag tror har varit en positiv faktor i materialinsamlingen. Intervju personerna har känt att de har behövt förklara mer utförligt hur det var ”på den tiden” och hur det kom sig att det skedde förändringar. Uppsatsen har hög validitet då den avser att undersöka hur dessa fem personers alkoholvanor har sett ut och idag ser ut. Studien gör inga anspråk på att kunna generalisera vad dessa fem män ser som sin alkoholkultur till vad alla makedoniska män upplever utan skall ses som ett begränsat försök till att kunna belysa hur det kanske är.

URVAL

Jag har valt att intervjua makedonska män som är födda och uppvuxna till minst 18 års ålder i hemlandet samt att de skall ha bott i Sverige i minst 15 år. Skälet till just dessa avgränsningar är att jag vill att männen skall ha bott i hemlandet länge nog för att ha grundläggande värderingar därifrån. Jag använder ordet värderingar i den meningen som grundläggande åsikter, normer och kulturella värden (Bonniers Svenska ordbok, 1997). Samtidigt vill jag att de skall ha bott i Sverige nästan lika länge för att undersöka om deras alkoholvanor ändrats eller påverkats av att de bor här. Jag har valt att endast intervjua män då jag inte ville att skillnaden i svaren skulle bero på könsskillnader.

Urvalet är strategiskt då jag valt intervju personer som uppfyller mina kriterier dvs. att de är makedoniska män. Däremot kan det finnas ett viss mått av slump då jag lät andra kontakta intervju personer. Jag har använt mig av privata relationer för att ta kontakt med intervju personer. Jag har bett bekanta att ta första kontakten för att undersöka om intresse finns för att ställa upp. Därefter har jag följt upp med telefonkontakt.

ETISKA SPÖRSMÅL

Frivillighet var en princip av stor vikt för att få ett bra underlag av intervjupersonerna. Jag valde att inte själv ta första kontakten med intervjupersonerna. Tanken med det var att det skulle vara lättare att tacka nej genom ombud samt att intervjupersonerna inte skulle behöva förklara sig för mig. Min första kontakt med intervjupersonerna skedde genom telefon för att bestämma tid för intervju. Både vid telefonkontakten och innan intervjuens början förklarade jag att ingen annan än mig skulle få höra inspelningen av intervjun eller se transkriberingen. Banden skall spelas över så fort uppsatsen är klar. För att ytterligare värna om deras anonymitet har jag redan i transkriberingen tagit bort namn. Däremot verkade inte intervjupersonerna anse det så viktigt med anonymitet. Trots det har jag valt att inte ingående presentera intervjupersonerna. Jag har medvetet valt bort detaljer kring deras familj eller yrke då det makedoniska samfundet är litet och det skulle vara lätt att känna igen vissa utav personerna. Namnen som används i uppsatsen är påhittade.

Då intervjupersonerna inte ser sig ha problem med sin alkoholkonsumtion var intervjuerna relativt avslappnade. För att se om det blev en intervjuareffekt av intervjun valde jag att stanna kvar mellan tio till femton minuter efter det att jag stängt av bandspelaren för lite småprat kring det som framkommit under intervjun samt allmänna diskussioner kring alkohol. Det som framkom efter att bandspelaren stängts av har ej används i uppsatsen.

BEARBETNING OCH ANALYS AV INSAMLAT MATERIAL

Som första steg i analysen av intervjuerna skrev jag ordagrant av det som spelats in under intervjuerna. Ett andra steg var att sortera det som sagts under olika teman. Dessa teman låg sedan som grund till presentation av intervjumaterialet samt som grund för vidare analys. Valet av teman var baserade på huvudrubrikerna i intervjuguiden (vilka är markerade med fet text, se bilaga).

För att förstå intervjupersonernas utsagor använde jag mig av Room (1989) och Ramstedt (2001) för att belysa företeelser av torra och våta kulturer som mina intervjupersoner tar upp. Jag använder även Johanssons (1998) begrepp måtlighet och meningsfullhet samt hans bruk av ordet gemenskap då dessa är fenomen som tas upp av mina intervjupersoner för att belysa olika aspekter av alkoholvanor och alkoholkultur. I den mån intervjupersonerna tar upp alkoholens funktioner kommer jag att använda mig av begreppen normer, normbrott, funktioner och betydelser såsom jag beskrivit dem i följande stycken. För att påvisa hur

intervjupersonerna uppfattar sig själva, som svenskar eller makedonier kommer jag använda orden kultur och etnicitet. Ringquists (2001) begrepp etnocentrism, den egna kulturen som måtstock kommer även att användas.

FORTSATT FRAMSTÄLLNING

I fortsättningen följer två korta avsnitt om respektive lands lagar och alkoholpolitik samt tidigare forskning och teorier relevanta för analys som förklaras mer utförligt. Empirin redovisas och analyseras sedan efter det enligt ovan nämnda begrepp. Avslutningsvis följer sammanfattning och diskussion.

MAKEDONIEN

För att ge en bättre förståelse för intervjupersonernas utsagor följer nedan två korta avsnitt om makedonisk respektive svensk alkoholkultur och alkoholpolitik.

En alkohollag tillkom 1991 efter Makedoniens frigörelse från Jugoslavien. Denna innehöll bestämmelser om att man skulle vara 18 år för att handla alkohol på försäljningsställen och bli serverad alkohol på uteställen.

Samma år infördes även en lag om promillegräns vid bilkörning. Denna gräns lades på 0.5% promille alkohol i blodet. Följderna vid rattonykterhet är böter men i Makedonien ”känner alla varandra” och har man tillräckligt bra med kontakter, vänner på rätta ställen eller tillräckligt med pengar går allt att fixa. Råkar man vara otursam att inte ha något av de ovanstående får man infinna sig inför rätta. Första gången får man en förmaning. Andra gången, böter. Åker man fast en tredje gång dras körkortet in minst 6 månader.

Beck (1985) konstaterar att alkohol är en vanlig dryck med gamla rötter i Balkan området. Författaren definierar Balkan som bestående av länderna Bulgarien, Albanien, Rumänien, Jugoslavien (som numera endast står för Serbien och Montenegro medan Slovenien, Kroatien, Bosnien Hercegovina och Makedonien är självständiga), Grekland och ibland Ungern. Beck (1985) förklarar att det i Jugoslavien finns ritualer kring alkoholintag. Det skall finnas ett tillfälle för att man skall dricka men dessa tillfällen är många och skapas lätt. Författaren anser vidare att alkoholkonsumtionen är en avslappnad tillställning men med komplex innebörd. Som exempel påvisar författaren att rakija i Montenegro är en symbol för gästvänlighet då det är det första man bjuder en gäst på. Att bjuda på alkohol är en regel snarare än ett undantag. Författaren pekar på att detta gäller för hela Balkan området. Då alkoholintaget är en form av interaktion som binder samman sällskapet anses det som att man bryter dessa band om man tackar nej när det bjuds. Vidare visar Beck (1985) på att alkoholintag sker i samband med matintag samt att det ofta rör sig om fler rätters middagar. Slutligen tydliggör Beck att det finns strikta regler kring hur mycket man bör dricka då berusning kan ursäktas endast ett fåtal gånger.

SVERIGE

Sverige har en stark alkoholpolitik. Edwards (1996) konstaterar att anledningen till att alkoholpolitik finns i de flesta länder är då ”*alkoholkonsumtionen utgör en kostsam och ovälkommen börda för de flesta samhällen*” (s 17). Sverige har en lång lista, liksom en lång tradition, av att försöka kontrollera alkoholkonsumtion genom olika åtgärder. Efter att folkomröstningen för totalförbud av alkohol gick i stöpet 1922 samt motbokens avskaffande 1955 blev de huvudsakliga instrumenten för att begränsa konsumtionen, höga skatter, försäljningsmonopol, reklamförbud, begränsade öppettider, bestämmelser för alkoholserving, information om alkoholens skador samt åldersgränser (Kris i alkoholfrågan, 2001).

Idag är åldersgränserna 18 år för att kunna bli serverad alkohol på restaurang eller för att köpa folköl i livsmedelsbutik och 20 år för att få handla alkohol på systembolaget (Olsson, 2000). I SFS NR 1951:649 § 4 i lag om straff för vissa trafikbrott fastslås att 0,2 i promille är den övre gränsen för hur mycket alkohol man får ha i kroppen. Promillehalt över det resulterar i böter för rattfylleri eller fängelse i högst 6 månader. För grovt rattfylleri är påföljden fängelse i högst 2 år vilket man kan dömas till om promillehalten överstigen 1,0 promille i blodet, är avsevärt påverkad eller utgör fara för trafiksäkerheten (Sveriges lagar, 2003)

Ovanstående avsnitt om makedonisk och svensk alkoholpolitik visar på stora skillnader däremellan där den senare är exempel på en stark alkoholpolitik medan den makedoniska alkoholpolitiken är nästintill icke existerande.

TIDIGARE FORSKNING OCH RELEVANTA TEORIER FÖR ANALYS

Mary Douglas (1987) visar på skillnaden ur ett antropologiskt perspektiv på alkohol där alkoholbruk inte behöver vara ett problem till skillnad från det rådande synsättet att se alkohol som problemskapande. Författaren menar även att problemen i samband med alkohol överdrivs och att alkoholism är relativt frånvarande även i grupper med stor alkoholkonsumtion. Johansson (1998) anser att alkoholen tillskrivs egenskaper som att man får bära sig åt på ett visst sätt vid alkoholintag, i Sverige exempelvis aggressivitet. Författaren vill att vi ska ändra vårt synsätt i samband med alkoholintag från att präglas av måttfullhet till att ha innebörden meningsfullhet. Johansson (1998) menar att idag handlar debatten om att vi skall dricka med måtta. Författaren vill att alkoholen skall ha en legitim uppgift i samhället som skall kännetecknas av tillit och gemenskap dvs. att vi dricker med mening. Författaren

anser inte att alkoholproblemen skulle försvinna i och med detta men att alkoholen också skulle få en positiv sida.

Torra och våta alkoholkulturer

Sulkunen (1981) talar om att det har uppstått en förändring i finska folkets alkoholvanor under 1970 – talet som han väljer att benämna den våta generationen. Där frångick hela årskullar nykterhet och endast 3 % har förblivit nyktra. Sulkunen (1981) anser att detta var en kollektiv process oberoende av ändrade levnadsförhållande för den enskilde eller inte. I samband med ovanstående menar författaren att alkoholbrukets gemensamma sociala betydelse frångick moraliserande och avvikande beteende till att ingå i vardagslivets människorelationer.

Ramstedt (2001) som har sin utgångspunkt i Rooms (1989) teorier visar i en nyligen gjord studie att Rooms (1989) begrepp ”torra” och ”våta” kulturer fortfarande är giltiga. Torra kulturer karakteriseras av låg alkoholkonsumtion per capita, en stark nykterhetsrörelse och en hög förekomst av episoder av berusningsdrickande. Som kontrast har de våta kulturerna en hög alkoholkonsumtion per capita, svag eller frånvarande nykterhetsrörelse och alkoholanvändandet är integrerat i vardagslivet, främst vid måltider. En skillnad som Room (1989) tar upp är utsträckningen i vilken staten intervenerar i alkoholmarknaden. Ytterligare en skillnad som Room (1989) tar upp är att torra kulturer har en högre frekvens av sociala problem i samband med alkohol medan våta kulturer har större problem med kroniska sjukdomar. Detta menar han kan förklaras med kulturella skillnader i synsättet på alkohol. Våta kulturer problematiserar alkoholen och företeelser i samband med den i mindre grad än vad som görs i torra kulturer. Vilket i förlängningen kan leda till att man ser olika allvarligt på rattnykterhet och anstötligt beteende inom de olika kulturerna. Där det är mer acceptabelt i den våta kulturen att köra bil när man druckit medan det i den torra kulturen är mer acceptabelt med olämpligt beteende. Författaren visar på att norra Europa är ett stereotypiskt exempel på torr kultur medan södra Europa är exempel på vå kultur. Leifman, Österberg och Ramstedt (2002) visar på att även om Sverige och Finland i jämförelse med Italien och Frankrike har lägre alkoholkonsumtion har trenden ändrats till att Sveriges befolkning har ökat sin alkoholkonsumtion och förutom spritkonsumtion ökat även vin – och ölkonsumtionen. Vilket enligt Andréasson (2002) föranleder frågan om man kan diskutera i termer svenskt eller andra länders dryckesmönster? Room (1989) och Ramstedt (2001) diskuterar torr och vå kultur som om de vore idealtyper. Dessa begrepp kan eventuellt gälla

för en stor del av befolkningen men det förekommer även olika dryckesmönster inom en och samma befolkning.

Alkoholens kulturella innebörd

Både Leissner (1997) och Sulkunen (1983) hänvisar till en internationell studie gjord i 7 länder, *Alkohol, Society and the State* (Mäkelä et al, 1981) som visar stora skillnader mellan olika länder i alkoholens kulturella innebörd. Alkoholen kan nyttjas som medicin, sakrament, för att släcka törsten, som styrketår, som symbol för kollektiv högaktning, som ett tecken på sofistikaion och som smärtstillande medel. De stora förändringarna i alkoholkonsumtionens nivå och mönster 1950 till 1975 förklaras som förändringar i livsstil och kulturella mönster. Drickandet av alkohol har frångått sin karakterisering av att användas vid speciella tillfällen och den negativa aspekten har minskat. Alkoholen har gjort en övergång till att ses som något vardagligt, som vilken annan fritidsaktivitet som helst. Sammantaget visar studien att de kulturella aspekterna är av mycket stor betydelse för alkoholfrågan. Leissner (1997) tar upp begreppet livsstil där människan genom tiderna velat uttrycka sig själv genom sin individualitet. Mode, hälsa, motion, konsumtion osv. varför inte individuella alkoholvanor eller egen alkoholkultur? Författaren anser att val av dryck kan ses som konsumentens individualism.

Normer, funktioner och betydelse i samband med alkoholintag

Giddens (1994) definierar avvikande beteende som gärningar som bryter mot allmänt godtagna normer samt att det som räknas som avvikande varierar från tid till tid och från plats till plats. Leissner (1997) anser att denna definition blir komplicerad när man talar om alkohol i samband med normbrott. Författaren menar att det är svårt att avgöra vart gränserna går mellan bruk och missbruk samt vad som räknas som acceptabelt beteende i samband med alkoholintag. Sulkunen (1983) definierar den normativa aspekten såsom alkoholens anständighet versus oanständigheten. Författaren har som exempel italienska bönders alkoholintag till maten till skillnad från ett cocktailparty i USA, där han menar att den enda skillnaden däremellan är att den förra präglas av mer kontroll. Gemensamt för båda är gemenskapen vid alkoholintaget.

Sulkunen (1983) ställer sig frågan hur det kommer sig att alkoholen är moraliskt belastad i vissa samhällen samt varför vissa gruppers alkoholbruk är mindre moraliskt laddat än andra gruppers bruksformer? Författaren anser att man kan söka svaret i alkoholens roll i

människans levnadssätt. Vilket leder in oss på alkoholens funktioner. Sulkunen (1983) hänvisar till två skilda studier av indianernas första kontakt med alkohol. Indianerna använde ursprungligen alkohol som redskap för att framkalla syner. Efter decennier av alkoholbruk började indianerna anta det europeiska utsvävande dryckesmonstret. Sulkunen ser detta som ett klart exempel på att drucket beteende är inlärt beteende och inte en av alkoholens egenskaper. Sulkunen (1983) lägger fram en teori som vill visa varför människan dricker. Samhället ses idag som komplext och pengar spelar en viktig roll. Detta till trots ändras inte människans grundläggande behov och mål, tillfredställelsen av personliga behov, artens fortsatta existens och skydd mot utomstående grupper. Skillnaden finnes i tillvägagångssättet, underliggande mål samt hur man organiserar sig. Författaren anser att det är på denna nivå man skall analysera de samhälleliga funktionerna. I samband med föregående resonemang anser författaren att alkoholens betydelse i samhället tar sig olika former såsom förmåga att släppa på hämningar, aggressioner, ångestkänslor, spänningar och att erbjuda avkoppling. Leissner (1997) påtalar att de traditionella kulturella dryckesformerna är i uppluckring. Konsekvenserna blir nya sätt att förhålla sig till alkohol och nya dryckesmonster. Vilket författaren inte ser som statistiskt utan alkoholvanor är ständigt i förändring med förändringar i samhället i övrigt. Däri anser Sulkunen (1983) ligga svårigheten att idag tolka människors alkoholvanor då dagens alkoholvanor är kvarlevor från tidigare alkoholvanor osv.

Etnicitet och etnocentrism

Nedan följer ett avsnitt om etnicitet samt hur man utifrån sin egen etnicitet bedömer andra etniska grupper. Följande avsnitt är väsentligt i den meningen att det skall användas för analys av intervjupersonernas eget beskrivna gruppstillhörighet – makedonisk eller svensk?

Etnicitet härstammar ur grekiskans etnos som betyder folk (Stier, 2004). Författaren vill visa på likheterna mellan kultur och etnicitet. Stier (2004) framför att en etnisk grupp förutom att de har gemensam kultur, nation, religion, historia och hudfärg även medvetet fastställer sig som en etnisk grupp. Författaren anser att detta hör samman med gruppens föreställningar om ett gemensamt ursprung i det förflutna. Det är av mindre vikt om ursprunget är existerande eller inte då det är föreställningen om en kollektiv identitet som är grunden för gruppstillhörigheten. Stier (2004) anser att etniciteten skapas i samspelet med andra kulturella grupper där man definierar varandra som tillhörande olika grupper. Författaren anser att varken etnicitet eller kultur är något statistiskt då de ständigt är i förändring. Stier (2004) tar

även upp att det är lätt att skapa ett ”vi och dem” tänkande för att vidmakthålla gränserna mellan den egna kulturen/etniska gruppen och andra grupper.

Ringquist (2001) definierar ordet etnocentrism som bedömandet av andra kulturer med den egna kulturen som måttstock. Författaren visar att vi människor tar våra tankar, värderingar och idéer för givet och bedömer andra som konstiga. Vi tänker inte på att den andra personen kan uppfatta oss på samma sätt. Ringquist (2001) benämner företeelsen som att vi ser på andra genom våra ”*kulturella glasögon*” (s 47). Då glasögon slipas olika och alla ser på tillvaron olika menar författaren att det inte finns rätt och fel. Då det som är rätt i en kultur kan vara fel i en annan.

I fortsättningen kommer jag att använda mig av Room (1989) och Ramstedts (2001) teorier kring våt och torr alkoholkultur. Jag använder även Johanssons (1998) begrepp måtlighet och meningsfullhet samt hans bruk av ordet gemenskap då dessa är fenomen som tas upp av mina intervjupersoner för att belysa olika aspekter av alkoholvanor och alkoholkultur. Vidare kommer jag använda termerna, funktion, norm, normbrott och betydelse i den mån intervjupersonernas utsagor kan tolkas inom ramen för dessa. Slutligen kommer jag att använda mig av Stier (2004) och Ringquist (2001) enligt hur jag beskrivit deras begrepp ovan.

PRESENTATION OCH ANALYS AV INTERVJUMATERIALET

Presentation av intervjupersonerna

Dragan kom till Sverige 1987 vid åldern 31. Dragan är nu 48 år.

Ivan är numera 44 år. Han kom till Sverige även han 1987 och var då 27 år gammal.

Toni kom till Sverige 1986 och var då 23 år fyllda. Nu är han 42 år.

Petre kom till Sverige 1974 och var då 22 år gammal. Petre är idag 52 år.

Stojan är nu 54 år. Han kom till Sverige 1970 och var då 20 år.

Alla intervjupersonerna är gifta med makedoniska kvinnor och har minst två barn varav minst ett är fött i Sverige.

Intervjupersonernas syn på sin etnicitet

I huvudsak identifierar alla intervjupersoner sig som makedonier. Ivan, Toni, Petre och Dragan känner sig som makedonier fullt ut. Stojan känner sig mer som makedonier men anser sig ha tagit till sig en del svenska vanor som att hålla ordning och reda, stå i kö utan att bli irriterad. Sedan påpekar även de andra att de anpassat sig till det svenska samhället, Dragan kör exempelvis inte bil när han druckit numera, vilket han gjorde i Makedonien. Toni anser sig ha blivit mer "lydig" i det avseendet att han följer tider, kommer i tid till jobb osv. Däremot anser de inte sig ha blivit försvenskade utav detta, endast som Petre beskriver det *"Kan inte precis känna mig som svensk men när vi kom till detta land, vill leva här och redan lever här, har jag assimilerats in i samhället"*. Dragan, Stojan och Petre ser på sina barn i större omfattning som svenskar än makedonier. Detta baseras på att barnen är födda i Sverige, gått i svensk skola men också som Petre nämner att de inte skulle passa in i det makedoniska samhället. Toni och Ivan vill beskriva det som att barnen har influerats av det svenska samhället men att de gör allt som att prata makedoniska hemma, åka ofta ner till Makedonien för att de ska ha kontakt med hemlandet, följer makedoniska traditioner för att barnen skall ha en del av det makedoniska i sig.

Intervjupersonerna definierar sig i högre eller mindre grad som Makedonier. Vilket kan ses som ett resultat av att de är mer eller mindre integrerade i det svenska samhället. De anser att den makedoniska kulturen är den de identifierar sig men menar att de tagit till sig även svenska vanor och sätt såsom att inte köra och dricka, följa tider och stå i kö utan irritation. Som etnisk grupp är de inte enhetliga då vissa som Dragan anser att trots han har tagit till sig svenska vanor så betyder det inte att han är svensk. Medan andra som Stojan kan känna sig något, som han uttrycker det, försvenskad i vissa avseenden. Petre är ett mellanting då han känner sig assimilerad in i samhället men trots det känner han sig inte svensk. Även Toni och Ivan, liksom Dragan, känner sig som makedonier fullt ut. Däremot kämpar Ivan och Toni för att barnen skall behålla sin makedoniska identitet medan Dragan som själv håller hårt i sin kulturella identitet fastställer att han ser på sina barn som svenskar i större grad än makedonier. Hur intervjupersonernas identitet är kopplad till deras alkoholvanor redovisas nedan.

Alkoholkonsumtionen i Makedonien

Stojan, Petre, Toni och Ivan drack alla för första gången när de var mellan 14-17 år gamla med betoningen på 15-16 år. Dragan började inte dricka förrän han var 23, 24 år. Vid den tiden bodde han fortfarande i Makedonien. Han hade provat alkohol en gång vid 16 års åldern men tyckte inte om det så han drack Coca Cola och ställde upp som chaufför istället. På frågan om vilken sorts alkohol som dracks föredrog Toni och Dragan öl men de kunde också ha tagit ett glas vin lite då och då. Stojan, Ivan och Petre drack i huvudsak makedonisk hembränt såsom rakija och slivovica. Alla fem intervjupersonerna drack i sällskap med kompisar eller familj, ingen satt ensam och drack. Skälet till att man drack var inte för att bli berusad utan det var firandet av något som ex födelsedagen som var centralt. Däremot förekommer det skillnader i när och var det dracks som kan hänvisas tillbaka till om man bodde på landet eller i städerna. Toni och Dragan som bodde i en större stad drack med kompisarna på restauranger, caféer, firandet av exempelvis födelsedagar eller andra högtider. Toni kopplade även alkohol till att ta en öl medan man tittar på fotboll med kompisarna eller att spela kort tillsammans och ta något att dricka. Dragan beskrev att de drack när de gick på diskotek, de hade ingen förfest utan började först dricka när de gick ut. Anledningen till att ingen annan nämnde diskotek som alternativ kan härledas till att Dragan började dricka vid 23 års åldern. De andra började i genomsnitt dricka vid 15, 16 års åldern och kom då ej in på diskotek och hade inte råd med det då. Alla fem intervjupersonerna beskriver sprit som något som aldrig var förbjudet, flaskan stod alltid på bordet hemma och även hos andra, det var bara

till att ta för sig. Petre beskriver att hans föräldrar oftast bjöd honom på alkohol men att han sällan tackade ja, på den tiden var han 15, 16 och var inte så intresserad av alkohol utan det var mest umgänget med kompisarna kring aktiviteter som fotboll som lockade. Toni beskriver att han och hans bror kunde ta ett glas öl eller vin till maten när föräldrarna bjöd men att det inte var några stora mängder och att han knappast skulle definiera det som alkoholkonsumtion. Däremot beskriver både Toni och Dragan att de ofta var ute med kompisarna och att det var då det dracks. Dragan svarar på frågan hur ofta drack ni med *"varenda kväll"*. Återigen får man ta hänsyn till att han började dricka som vuxen och att även de andra efterhand som de blivit äldre ändrat sin alkoholkonsumtion. Petre, Stojan och Ivan är uppvuxna på landet och beskriver fenomen som att dricka på restauranger och caféer som något som de äldre gjorde. De hade varken råd eller accepterades i sådana sällskap. De drack snarare i sällskap med kompisarna vid någon fest, högtid eller något firande. Stojan, Ivan och Petre beskriver även att de drack det som fanns tillhands dvs. rakija, slivovica, komovica. På den tiden kunde de inte få tag på whiskey och annan sort sprit förutom det som producerades i det egna hemmet. Alla intervjupersonerna beskrev att föräldrarna i större eller mindre utsträckning producerade egen alkohol såsom vin och makedonisk hembränt.

Johanssons (1998) begrepp gemenskap, dvs. att folket skall dricka med meningsfullhet istället för endast med måtta är något som intervjupersonerna levde efter medan de var bosatta i Makedonien. De drack aldrig ensamma, inte i berusningssyfte utan alkoholen sågs som en vanlig vardaglig företeelse som ingick i livet i övrigt. Toni och Dragan beskriver det i umgänget med kompisar. De drack när de såg på fotboll, spelade kort, gick på diskotek eller caféer.

Alla fem intervjupersoner beskriver alkohol som något ständigt närvarande då flaskan alltid stod på bordet när man hade gäster. Dragan beskriver när han svarar på frågan hur umgänget såg ut, *"det var alltid folk hemma, grannar och vänner kom förbi när som helst, man behövde inte ringa och bestämma utan folk bara kom över"*. Med vilket han menar att det alltid fanns tillfälle att dricka om man ville. Däremot var intervjupersonerna inte alltid intresserade av att dricka hemma. Det är som Petre beskriver att i och med att det inte var förbjudet var det inte lika intressant. Ivan beskriver det som att det inte måste vara en stor måltid varje gång men vanligt är en sallad, fetaost vid sidan om och eventuellt bröd. Man kan se ett tydligt mönster av det som Room (1989) och Ramstedt (2001) benämner som *"vå"* kultur. Det är tydligt att

alkoholen intas i sällskap med andra och när alkohol är närvarande är oftast någon form av mat också det.

Alkoholkonsumtionen i Sverige

På frågan om det skedde en förändring i alkoholvanorna efter flytten till Sverige svarade Petre och Ivan att deras första reaktion på svenskarnas drickande var att det var konstigt. En åsikt som de än idag håller fast vid. Petre beskriver att hans första arbete var på båten mellan Malmö – Köpenhamn och hur konstigt han tyckte det var att man var tvungen att köpa en smörgås för att kunna få köpa en flaska lättöl. Senare förstod han varför vilket han illustrerar genom detta exempel.

Båten åker i 1 timme och 40 minuter, han kommer in och köper 12 öl och sätter på brickan. Han sätter sig vid fönstret och solen gassar på ölen, den blir varm. Han dricker 5, 6 stycken och resten tar vi tillbaka och säljer igen medan han stupar full. Varför! Ta en, drick upp och sen en till, men det är ju vårt sätt.

Ivan tyckte det var konstigt att alkohol var så dyrt, folket blev berusade på helgerna, de drack endast dåmenade han. Man kunde inte producera hemma, det fanns inte varor att köpa för att producera. Man var tvungen att gå i särskilda affärer för att handla alkohol, i Makedonien kunde man handla i vilken affär som helst. Han tyckte vidare inte om den svenska vodkan, han tror inte den är ren då man fick huvudvärk dagen därpå Ivan menar att makedonisk hembränt är mycket ren sprit, du får aldrig huvudvärk av ett par snapsar.

I ovanstående resonemang uppvisar intervjupersonerna tydligt en form av etnocentrism, de håller den egna kulturen som måttstock och ser inte endast den svenska kulturen som konstig utan de ser även ner på den. Det blir en form av ”vi och dem” tänkande som Stier (2004) benämner då intervjupersonerna sätter upp en tydlig gräns mellan hur ”dom” gör dvs. svenskarna till skillnad från makedoniernas egna kultur.

Dragan och Stojan drack mindre efter flytten till Sverige. Dragan motiverar det med att han hade två små barn att ta hand om och alkohol var det dyraste som fanns att dricka på den tiden. Från början drack han sällan men när han väl drack så var det på sammankomster som makedonier anordnat. Petre drack inte mycket medan han bodde i Makedonien heller, han kom i ung ålder till Sverige, endast 18 år och började inte dricka mer förrän han bildat familj

och han började gå bort på olika sammankomster. Stojan beskrev också att han kunde ta sig en snaps makedoniskt hembränt när han var sjuk då det var bra för kroppen. Även Ivan beskriver att hembränt används som medicin. På den tiden hade man inte mediciner i Makedonien och blev barnen sjuka svepte man in dem i trasor blöta av hembränt. Han beskriver även att om det var kallt på morgonen innan man gick ut på fältet för att arbeta så tog man sig en varm rakija för att få igång blodcirkulationen. Både Ivan, Dragan och Toni beskriver att en snaps om dagen eller ett glas vin om dagen är bra för kroppen.

Det är påtagligt att de vanliga makedoniska traditionella drickandet fick stå tillbaka den inledande tiden efter flytten till Sverige. Intervjupersonerna beskriver det som mer eller mindre frivilligt. Petre ansåg sig inte ha ett umgänge att dricka med förrän han gifte sig. Dragan hade inte ekonomiska möjligheter. Alla fem intervjupersonerna tillskriver alkoholen en funktion som skulle befrämja hälsan, antingen i förebyggande syfte att dricka ett glas vi eller snaps eller för att behandla sjukdom. Vilket Mäkelä (1981) i Leissner (1997) beskriver som att alkoholen har olika syften i olika kulturer.

Toni beskriver att han började dricka mer efter flytten till Sverige. Detta beskriver han har sin grund i att de makedonier han började umgås med när han kom till Sverige drack mycket. Han menar på att det var en förändring som allt annat. Exempelvis så drack han aldrig kaffe medan han bodde i Makedonien, när han kom till Sverige började han med det. I Makedonien drack han endast öl och ibland vin. Numera dricker han både whiskey och rakija då det är den sortens alkohol som dricks i hans sällskap. Däremot påpekar Toni att han kan ta sig en snaps eller två rakija eller whiskey men han fortsätter sedan helst med öl då det är hans favoritdryck.

Överlag så har alla intervjupersonerna ändrat eller lagt till olika alkoholdrycker efter flytten till Sverige. Som beskrivet ovan började Toni även dricka whiskey och rakija. Ivan drack tidigare hembränt då det var det som var tillgängligt i hemlandet, numera dricker han även whiskey, öl och vin men favoriten är fortfarande slivovica eller rakija. Stojan som tidigare drack makedonisk hembränt började dricka, vodka vilket ha blivit hans favorit då han ser det som renare sprit men ibland dricker han öl eller ett glas rött vin, Däremot ogillar han whiskey och konjak. Petre drack inte mycket efter flytten till Sverige, det blev mest en öl lite då och då om han gick ut med kompisarna. Det var efter det att han gift sig och de blev bortbjudna som par till andra som han började dricka rakija igen men även whiskey, en dryck som han ej drack i hemlandet på grund av att den var för dyr för att köpa på den tiden. Numera dricker

han även när de samlar familjen på middag, dricker en rakija eller två med förrätten och sedan öl till middagen eller vin. Dragan som tidigare drack öl och vin har även börjat dricka whiskey men det ersatte han efter ett tag med rakija då han tycker det är en renare form av sprit. Dragan beskriver att han i början drack mer när de samlades i sällskap eller på fester men att han numer gärna vill ta sig en rakija som aperitif till salladen och sedan vin till maten. Stojan dricker när han går på fester, när han åker bort någonstans, när han är förkyld och ibland öl eller vin till maten. Ivan dricker inte ensam men när det finns en anledning som att man samlas med vänner, bröllop, fest, dop, namnsdagar, födelsedagar, ja något att fira, då dricker han. Toni började ursprungligen dricka mer genom sitt nya umgänge när han kom till Sverige och de drack när de än samlades men numera känner han sig trött på den sortens drickande och dricker vid de tillfällena för att inte känna av hur tråkiga de andra är när de druckit. Han känner sig lite isolerad i Sverige trots ett rikt umgängesliv. Han känner hemlängtan till hemlandet och saknad av sin familj som bor i Makedonien, det är i samband med det att han sitter för sig själv i soffan framför sin TV. Då tar han sig ibland en snaps whiskey.

Alla fem intervjupersoner har lagt till sig med ett bredare sortiment av drycker efter flytten till Sverige. Toni kopplar valet av dryck till typ av umgänget. Andra som Stojan och Petre till ett mer varierande sortiment i Sverige och bättre ekonomiska medel än i Makedonien. Dragan och Ivan anser att de ytterligare förstärkt det kulturella drickandet i Makedonien, den våta kulturen, genom att dricka endast i samband med matintag. Toni har däremot ändrat betydelsen av sitt drickande. Medan han var bosatt i Makedonien drack han endast i sällskap av andra. Numera ser han det som tråkigt och betydelselöst att dricka med dem. Han föredrar att ta en whiskey i ensamheten i hemmet när han känner sig uppfylld av saknad efter sin familj och släkt i Makedonien. Något som Sulkunen (1983) definierar den normativa aspekten såsom alkoholens anständighet versus oanständigheten. Där Toni i detta fallet bryter mot den makedoniska normen att man dricker i sällskap med andra och alkoholen tillskrivs en ny funktion som inte är acceptabelt erkänd i den våta kulturen, att döva känslor.

På frågan om intervjupersonerna såg några särskilda faktorer som påverkade en förändring av alkoholvanorna eller vidmakthållande av hemlandets alkoholvanor svarade alla intervjupersonerna att svenska lagar och regler påverkat deras alkoholvanor. Exempel på detta är att inte dricka och köra bil efteråt, ett annat exempel är att inte dricka för att man skall arbeta. Ansvar för barn och familj var ytterligare en faktor som omöjliggjorde

alkoholkonsumtion. Ytterligare en fråga kring ämnet av förändring eller vidmakthållande av alkoholvanor var huruvida det var flytten till Sverige som var anledningen till förändring eller om denna förändring ändå skulle ha kommit med åldern? Toni ansåg det vara en blandning av att man blir äldre samt att man bor i Sverige. Petre ansåg att det var flytten till Sverige. Ivan, Stojan och Dragan ansåg att det var åldern, man dricker annorlunda när man är yngre och är ute med kompisarna men de ansåg att det ändå inte gick att bortse från faktorn att livet i Sverige är annorlunda exempelvis med ansvar för bilkörning och att detta naturligtvis påverkar.

Intervjupersonerna visar här på förändringar i alkoholvanorna pga. yttre omständigheter som svenska lagar och regler. Dessa hade inte nödvändigtvis förorsakat en förändring i Makedonien då bilkörning och alkoholintag i samband med ett lunchmöte genom arbetet är fullt acceptabla där. Detta visar att intervjupersonerna ändrat sina normer från det som var acceptabelt i makedonisk kultur till att anpassa sig till ett svenskt levnadssätt. När det gäller ålder eller flytt till Sverige som en enskild faktor som påverkat alkoholanvändningen är det endast Petre som anser att flytten till Sverige är orsaken. Han svarar skrattandes, *"Jag och min kompis brukar skämta och säga att om vi hade bott kvar i Makedonien skulle vi ha varit alkoholister"* Det som enligt honom begränsar hans alkoholkonsumtion är de dagliga ansvar han har med arbete och barnen. De andra anser att åldern spelar större roll än flytten till Sverige för de ändringar som kommit i alkoholvanorna. De menar att kroppen inte tål alkohol i samma utsträckning som när man var yngre. Toni är undantaget då han inte tror han skulle ha druckit ensam om han bott kvar i Makedonien då skälet för att dricka, saknaden av familjen, skulle vara runtomkring honom.

När intervjupersonerna fick frågan om de ser på sin alkoholkonsumtion som ett sätt att särskilja sig från den svenska befolkningen och ytterligare stärka sin etnicitet svarade alla att det inte var deras avsikt. Däremot menar de att det är ofrånkomligt att det blir så. För att citera Dragan, *"jag skiljer mig inte från svenskarna, jag är bara inte svensk, annars har jag samma värderingar, förutom angående alkohol"*. Dragans svar belyser även de andras åsikter om att de aldrig kan dricka som svenskarna gör då de anser sig ha blivit uppfostrade kring alkohol på ett annat sätt. De menar att det aldrig har varit förbjudet för dem och därav ej lockande.

Här visar intervjupersonerna ytterligare en gång på etnocentrismen där de använder sin egen kultur som mått på bättre alkoholvanor än de svenskarna har. Det är även ett tydligt

användande av Stiers (2004) begrepp ”vi och dem” som Dragan använder sig utav när han vill belysa sin etnicitet.

Vad som enligt intervjupersonerna är utmärkande för svensk alkoholkultur

Alla fem intervjupersoner var eniga kring att de ansåg de svenska alkoholvanorna vara förkastliga. Ord som användes för att beskriva det svenska dryckessättet var, *”förkastligt, svinaktigt, gränslöst och utan någon som helst kontroll över sig själva”* Detta menade de gäller för majoriteten av svenskarna men särskilt ungdomarna. Där anser intervjupersonerna att om de blivit uppfostrade vid alkohol som något vardagligt och normalt skulle det idag inte vara lika lockande att supa sig full. Kring att inte ha kontroll över sig själv beskriver Petre att han brukar grilla vid sin sommarstuga och om grannen går förbi bjuder han på en öl eller något starkare. Han menar att det aldrig har hänt att grannen tackar nej och Petre anser att så länge han bjuder, dricker grannen. Denne får aldrig för sig att säga, nej tack, det räcker. Dragan upplever samma sak när han umgås med svenskar, han bjuder alltid på sprit på kvällen när de är samlade och svenskarna dricker alltid och vad som än bjuds men han menar att det är väldigt sällan han blir bjuden av dem.

Här kolliderar de svenska och makedoniska normerna. Intervjupersonerna ser utifrån sina ”kulturella glasögon” (Ringquist, 2001) och tolkar svenskarnas beteende i samband med alkohol som fel där den makedoniska alkoholkulturen är den ”rätta”. Intervjupersonerna ser ner på att supa sig full, att inte ha kontrollen att tacka nej och att ta emot det som bjuds men inte bjuda igen vilket de ser på som brott mot de normer de växt upp med.

Toni anser att svenskarna inte har gränser när de dricker alkohol, när han känner att det börjar bli för mycket går han över till vatten eller kaffe. Han anser att svenskarna *”proppar”* sig fulla med sprit, går påtoaletten och kräks och sedan fortsätter de dricka. Han anser det vara helt oacceptabelt och framförallt när de kommer till jobb på måndagen efter att ha festat hela helgen och luktar sprit. Ivan jämför svenskar med barn, *”om du säger till barnet att något är förbjudet vill de försöka ta det, man vet ingenting om det, tror det är gott och vill prova. Dagen därpå kommer de inte ihåg vad de gjort”* så uppför sig svenskarna. Det är dåligt, mycket dåligt anser han. Dessutom tar han upp att svenskars alkoholvanor inte behöver vara kopplade till matintag.

Ytterligare exempel på hur stark den egna kulturen är och hur intervjupersonerna ser ner på svenskarnas beteende belyses genom att Ivan jämför svenskar med barn. Han tar även upp skillnaden i funktioner, där svenskarna super sig fulla medan det för honom är otänkbart att dricka utan mat då han skulle bli full. Vilket han ser som ett normbrott enligt den makedoniska kulturen.

Stojan berör en enligt honom och de andra svensk företeelse – förfesten. Stojan kan inte förstå meningen med att börja dricka innan man kommit dit man skall. Han anser att svenskarna förstör festen på det viset då de redan är fulla när de kommer. Dragan tar firmafester som exempel där kollegorna redan är fulla innan de kommer då de förfestat. På min undran om han förstår det här med att man kanske vill komma i stämning till festen. På det svarar han att man borde komma i stämning utan att supa annars skulle han förmodligen supit ett par gånger om dan för att komma i stämning till allt.

Genom hela avsnittet om svensk alkoholkultur är det tydligt att intervjupersonerna gör en uppdelning enligt Room (1989) och Ramstedt (2001) om våta och torra kulturer. De beskriver den svenska alkoholkulturen med alla de typiska drag för en torr kultur såsom en hög förekomst av episoder av berusningsdrickande och en högre frekvens av sociala problem i samband med alkohol. Det är mer acceptabelt i den våta kulturen att köra bil när man druckit medan det i den torra kulturen är mer acceptabelt med olämpligt beteende. Tydligt är att intervjupersonerna särskiljer den funktion alkoholen har hos svenskarna till skillnad från de funktioner de tillskriver sin alkoholanvändning. De ser den som en vardaglig företeelse väl integrerad i deras livsstil (Leissner, 1997). Medan de ser på svenskarnas beteende med berusningsdrickande som avvikande beteende (Giddens, 1994) och som ett normbrott mot deras egna regler. Att svenskarna bryter mot den uppsättning av normer som makedonierna bär med sig är tydlig, Det är även tydligt att intervjupersonerna är färgade av sin etnocentrism i så hög grad att de inte gör annat än fördömer den svenska alkoholkulturen som förkastlig. De ser sin egen alkoholkonsumtion inneha funktioner som stärker gemenskap och umgänge på ett positivt sätt utan att eftersträva berusning. Svenskarnas funktion att slappna av eller att komma i stämning till något ser de inte som acceptabla funktioner, som något negativt.

Vad som enligt intervjupersonerna är utmärkande för makedonisk alkoholkultur

Dragan beskriver det som typiskt makedoniskt att ta en aperitif till salladen och sedan fortsätta med vin till maten. Ivan beskriver samma sak men tar även upp att makedonisk kultur präglas av gästfrihet. När man går bort till folk bjuds man på dricka och mat tillsammans. Han anser att makedonier sällan går ut i tanke att supa sig fulla utan det är ett sätt att umgås med mat och dricka. Vilket även stämmer in på Tonis synsätt på vad som är typiskt makedoniskt, han tar även upp att det kan vara gott att dricka något litet efter jobb i avslappnande syfte men då nöjer han sig med en snaps och målet är definitivt inte att bli full. Petre tar upp att det dricks i samband med att man umgås med familjen. Även där en aperitif (rakija) till salladen och sedan vin eller öl till maten. Stojan tar upp att dricka i samband med att man går på makedoniska fester, han anser det otänkbart att man dricker innan då man vet att där finns både mat och dricka på festen. Alla drack främst i tillsammans med vänner och när man var på besök hos någon eller någon kom över ställs alltid mat och dryck fram på bordet. Meningen är att man skall umgås, inte supa. Även firandet av födelsedagar, namnsdagar, bröllop eller vanliga fester. Betoningen låg på att alkohol var någonting gott som man njöt av i gott sällskap och god mat.

Intervjupersonernas beskrivning av den egna alkoholkulturen visar tydligt på Room (1989) och Ramstedts (2001) beskrivning av den våta kulturen med alkoholintag främst i samband med måltiden. Johanssons (1998) begrepp gemenskap och meningsfullhet till skillnad från måta är även de tydliga. Intervjupersonerna finner mening i att dricka tillsammans i sällskap med andra kring mat, det skapar gemenskap. När de dricker kontrolleras de inte av ett måttfullhetsbegrepp och kan dricka en hel del. Däremot har de aldrig för avsikt att bli berusade och det skulle ses ner på den som blev det. Han skulle få utstå mycket skämt men dessa skulle samtidigt fungera som ett varningstecken på att han överskridit en gräns (Beck, 1985).

Hur intervjupersonerna beskriver den svenska alkoholpolitiken

Intervjupersonerna är överlag kritiska mot den svenska alkoholpolitiken. Dragan anser att den är förkastlig. Han menar att staten tjänar miljoner på alkoholskatten, politikerna hävdar att de gör det för folkets bästa medan ungdomar förstör sitt liv med oren hembränt som ingen vet var där finns i. Han bedömer att svenskarna skulle ha en mer sund inställning till alkohol om man släppte spriten fri. Dragan medger att en viss uppgång i alkoholkonsumtionen skulle förekomma inledningsvis men han tror att det har med nyhetens behag att göra och efter den

första tiden skulle alkohol bli ännu en del av vardagen. Stojan anser att det finns en anledning till varför svensk alkoholpolitik innehåller så många begränsningar. Denna menar han är att svenskar genom århundraden missbrukat alkohol och att detta är ett sätt att försöka komma tillrätta med en för hög konsumtion. Ivan och Stojan tror att det som är förbjudet är mer lockande. Toni och Petre tror att svenskarna inte skulle kunna fortsätta jobba om man släppte spriten fri, att de skulle vara däckade av alkohol.

Intervjupersonerna belyser åter igen Ramstedt (2001) som har sin utgångspunkt i Rooms (1989) och deras begrepp ”torra” och ”våta” kulturer. Den svenska torra kulturen karakteriseras av låg alkoholkonsumtion per capita, en stark nykterhetsrörelse och en hög förekomst av episoder av berusningsdrickande. En skillnad som Room (1989) tar upp är utsträckningen i vilken staten intervenerar i alkoholmarknaden. Intervjupersonerna anser att den svenska staten blandar sig för mycket samt att de skulle få bättre resultat om de släppte spriten fri. Även Room (1989) utgick ifrån teorin om att det tillfälligt skulle ske en ökning i människors alkoholvanor men att denna gradvis skulle falla tillbaka.

Hur intervjupersonerna beskriver den makedoniska alkoholpolitiken

Intervjupersonerna fick frågan om det fanns någon alkoholpolitik medan de växte upp i landet. Svaret blev ett enhälligt nej. Det fanns inga åldersgränser, spriten sådes överallt och det var ingen som ifrågasatte om ett barn handlade alkohol då man antog att de handlade åt föräldrarna, vilket de gjorde. Intervjupersonerna anser inte heller att det behövs någon politik idag då man inte dricker i Makedonien som i Sverige – för att bli berusad. Det har under senare år införts lagar om 18 års gräns för förtäring av alkohol på diskotek, barer, caféer och restauranger men det är inte något som efterföljs. Man skall även vara 18 år för att handla alkohol i butik, vilket heller inte följs. Intervjupersonerna anser inte att det behövs lagar för att reglera dessa frågor då de anser att man dricker i andra syften än att bli berusad. Petre anser att så länge människor inte springer fulla på gatorna och skapar problem och brottslighet behövs det inte en förändring. En åsikt som Toni instämmer i. Han har en 17 årig dotter och när de var på semester drack hon rom och Cola när hon var ute med vänner. Så länge hon sköter sig och inte blir full ser han inga problem med det. Däremot anser han inte att man bör vara yngre än 16 år och dricka, det anser han vara för ungt.

Om intervjupersonerna ser på svensk alkoholpolitik som typiskt för torra kulturer ser de på den icke existerande makedoniska alkoholpolitiken som typiskt våt. Som kontrast till de torra

har de våta kulturerna en hög alkoholkonsumtion per capita, svag eller frånvarande nykterhetsrörelse och alkoholanvändandet är integrerat i vardagslivet, främst vid intagandet av måltider. Intervjupersonerna anser heller inte att nykterhetsrörelser eller intervention av staten är nödvändig så länge människor inte blir berusade eller skapar brottslighet. Våta kulturer problematiserar alkoholen och företeelser i samband med den i mindre grad än vad som görs i torra kulturer vilket visas tydligt i att intervjupersonerna inte ser några som helst problem med den icke existerande alkoholpolitiken i Makedonien. Det är mer acceptabelt i den våta kulturen att köra bil när man druckit men i det avseendet har intervjupersonerna anpassat sina normer till det svenska tankesättet och anser det inte längre idag acceptabelt att dricka och köra, även när de är på semester i Makedonien. Detta då de kommit till insikt att svenska lagar i det avseendet är bra.

SAMMANFATTNING OCH SLUTDISKUSSION

Har de makedoniska männens alkoholvanor ändrats eller inte efter flytten till Sverige?

Alkoholvanorna har förändrats men det är olika faktorer som påverkat förändringen hos den enskilde. Medan intervjupersonerna bodde i hemlandet var de yngre och alkoholkonsumtion kom inte lika naturligt för dem. Däremot när de konsumerade alkohol gjordes det enligt traditionella makedoniska vanor, främst i samband med måltid och alltid i umgänge med andra såsom familj eller kompisar. Man drack alkohol främst för att fira, födelsedagar, namnsdagar, bröllop och andra festligheter. Däremot inte sagt att man inte annars drack. Alla fem intervjupersoner beskriver att alkohol aldrig var förbjudet, flaskan stod alltid på bordet och var det första man bjöd på när någon kom över. Att folk kom över var vanligt, man behövde inte ringa i förväg och bestämma utan man gick förbi. Var personen hemma umgicks man lite och i samband med det bjöds det på dricka och tilltugg.

Efter flytten till Sverige uppvisade alla intervjupersonerna förändringar i alkoholvanorna. De som minskade sin alkoholkonsumtion kan härleda det till brist på pengar att inhandla alkohol eller större ansvar i form av barn och familj. Detta var inledningsvis, efterhand som saker och ting föll på plats återgick de till alkoholvanorna från Makedonien. Två av intervjupersonerna ökade sitt alkoholintag direkt efter flytten till Sverige i samband med att de började umgås som par i sällskap med andra och alkohol var ständigt närvarande då enligt traditionella makedoniska vanor. En stor förändring var att alla intervjupersonerna i större eller mindre utsträckning började bruka alkoholsorter som de inte drack i hemlandet. Orsaker till detta kan hittas i bättre ekonomi, i hemlandet drack man oftast endast det som producerades i den egna familjen. Ytterligare ett motiv var ett större utbud av olika alkoholsorter såsom whiskey vilket på den tiden var mer ovanligt i Makedonien. Slutligen var det vissa av intervjupersonerna som bytte alkoholsort då de ansåg makedonisk hembränt eller svensk vodka som renare form av alkohol med mindre efterverkningar än exempelvis vin eller whiskey.

Andra faktorer som spelat en roll för förändring av alkoholvanor har varit intervjupersonernas ålder. Fyra av fem ansåg att den största förändringen i deras alkoholvanor över tiden har varit det faktum att de blivit äldre. De dricker inte lika mycket idag såsom för tio år sedan. Vilket de härleder till att kroppen blir äldre, tål inte alkohol i samma utsträckning som tidigare och inte heller vissa alkoholsorter lika bra. En av intervjupersonerna såg på sin förändring av alkoholvanor som resultat av att han flyttat till Sverige. Han tror att han skulle ha druckit

alkohol i större utsträckning i Makedonien än vad han gör här. Han menar att hans ansvar för barn och sitt arbete, att vara nykter för att arbeta och köra bil har begränsat hans alkoholkonsumtion. Alla fem anser att svensk alkoholpolitik varit en faktor som inverkat på deras alkoholkonsumtion. Genom att ha höga skatter, begränsade försäljningsställen, begränsade öppettider och mindre möjlighet att producera egen alkohol ser de sig som förhindrade av dessa omständigheter. Alla fem intervjupersoner anser sig dricka enligt den alkoholkultur som råder i Makedonien. En av intervjupersonerna motsäger sig i det avseendet då han dricker i ensamhet för att döva sin hemlängtan till Makedonien och familjen där det enligt Leissner (1997) definieras som ett normbrott mot den traditionella alkoholkulturen.

Alla fem intervjupersoner uppger att de dricker enligt hemlandets alkoholkultur vilket väldigt tydligt karakteriseras som en våt kultur enligt Room (1989) och Ramstedt (2001).

Intervjupersonerna ser som utmärkande för den makedoniska alkoholkulturen att man dricker i samband med andra främst kring måltiden. Johanssons (1998) begrepp gemenskap är centralt för den våta alkoholkulturen. Intervjupersonerna uppger att meningen med alkoholkonsumtionen är att njuta av varandras sällskap och god mat. Alkohol används även som redskap för att fira högtider av olika slag men även då bjuds det på mat.

Intervjupersonerna har ett väldigt etnocentriskt synsätt där de använder sin egen alkoholkultur som måttstock för vad som är rätt. Allt annat ser de som fel och svenskarnas alkoholvanor ser de ner på. Deras beskrivning av den svenska alkoholkulturen liknar Rooms (1989) och Ramstedts (2001) begreppet torr kultur med episoder av berusningsdrickande och förargelseväckande beteende. Intervjupersonerna har svårt att se något försonande i den svenska alkoholkulturen. De har ingen förståelse för att man skall suppa sig redlöst berusad som de beskriver det. Vidare anser de att svenskarna inte har kontroll över sig själva när de dricker, de tar så länge det bjuds men är dåliga på att bjuda tillbaka. Intervjupersonerna kan heller inte se meningen med att ha en förfest då de anser att svenskar super sig fulla redan innan den riktiga festen och sedan endast förstör genom sitt beteende. Intervjupersonerna kunde inte hitta ett enda positivt ord för den svenska alkoholkulturen.

Gällande svensk alkoholpolitik anser en av intervjupersonerna att den behövs då svenskarna genom tiderna uppvisar ett beteende med för hög alkoholkonsumtion som tyder på missbruksproblem. Andra anser att svenskarna dricker mycket på grund av att de inte lärt sig hur man skall dricka (läs på det makedoniska sättet). De anser att allt som är förbjudet är mer lockande och om staten släppte spriten fri skulle det inledningsvis vara en ökning i alkoholkonsumtionen men med tiden skulle svenskarna se på alkohol som ännu en del av

vardagen och få bättre alkoholvanor. Intervjupersonerna anser alla att det inte finns någon alkoholpolitik i Makedonien. Visst finns det lagar men de anser inte att dessa är av vikt då ingen följer dem. Intervjupersonerna låter förstå att Makedonien inte behöver ha en mer omfattande alkoholpolitik då människorna där nere dricker på ett bra sätt och inte skapar problem. I ett avseende finner sig alla intervjupersonerna blivit sig försvenskade och det är att de inte längre dricker och kör bil. De har en åsikt om att man heller inte borde göra det i Makedonien.

Har intervjupersonerna tagit till sig den svenska alkoholkulturen som de definierar den eller vidmakthåller de hemlandets alkoholkultur? Jag skulle vilja påstå att alla intervjupersonerna håller fast vid sin ursprungliga alkoholkultur från hemlandet. Min slutsats grundar jag främst på att intervjupersonerna inte vill dricka utan att någon form av mat är närvarande. De har vidare ingen önskan att bli berusade när de dricker utan vill njuta av alkoholen och maten. Till sist intar de främst alkohol i sällskap med andra för att umgås eller fira. Endast en person bryter mot detta mönster då han i sin ensamhet ibland dricker en snaps whiskey framför TV:n när han uppfylls av hemlängtan efter sin familj i Makedonien.

Har då intervjupersonernas alkoholvanor förändrats efter flytten till Sverige? Jag drar slutsatsen att de ändrats i viss mån, de dricker annan sorts alkohol, de tar hänsyn till regler som att inte dricka och köra vilket de själva inte tror sig ha gjort i hemlandet om de bott kvar, men jag anser att som helhet har de inte ändrat sina alkoholvanor till att bli svenska alkoholvanor. De håller sin egen alkoholkultur och det den står för, gemenskap, högt medan de ser ner på den svenska alkoholkulturen. Med detta är inte sagt att det inte finns individuella skillnader i gruppen. De dricker olika mycket, vid olika tillfällen och olika sorters alkohol, men även i detta mönster kan man se de traditionella makedoniska dryckesmönsterna. Vari det förekommer skillnader tolkar jag det som att de inte är en enhetlig etnisk grupp då alla i olika grad influerats av den svenska kulturen. Där med inte sagt att de skulle ha haft en enhetlig alkoholkonsumtion om de bott kvar i Makedonien då det redan i inledningen av intervjuerna visade på olika alkoholkonsumtion beroende på om man växt upp på landet eller i stadsmiljö. Om något så har flytten till Sverige fått dem att ännu tydligare demonstrera att de inte är som svenskarna, att de har kontroll över sitt alkoholintag och en större mening med sitt drickande än att bli berusade.

Slutligen vill jag framföra att denna uppsats inte gör anspråk på att generalisera mina undersökningsresultat till alla makedoniska män. Det har tydligt framkommit skillnader i denna uppsats som visar på att det inte finns en idealtyp, torr eller våt dryckeskultur, att det inte finns en renodlad form i verkligheten.

KÄLLFÖRTECKNING

Alkohollag från 1991 som tillkom efter Makedoniens frigörelse.

Andréasson, Sven (red.) (2002). *Den svenska supen i det nya Europa. Nya villkor för alkoholprevention: en ny kunskapsöversikt*. Växjö: Grafiska punkten

Beck, Sam (1985). Changing styles of drinking: Alcohol use in the balkans. *East European Quarterly XVIII* (4):395-413.

Bonniers svenska ordbok (1997). Smedjebacken: Smedjegraf AB

Douglas, Mary (1987). *Konstruktive Drincing. Perspektives on Drink from Antropology*. Cambridge: University press

Edwards, Griffith (1996). *Alkoholpolitik för en bättre folkhälsa*. Stockholm: Natur och Kultur.

Ejvegård, Rolf (1996). *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur

Giddens, Anthony (1994). *Sociologi. Del 2*. Lund: Studentlitteratur

Johansson, Göran (1998). *Måttligt eller meningsfullt. Bidrag till en alkoholpolitisk debatt*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.

Kris i alkoholfrågan. Nya villkor för folkhälsa och välfärd. (2001). Andréasson, Sven m fl. Stockholm: Hjalmarsson och Högberg Bokförlag.

Lalander, Philip (1998). *Anden i flaskan. Alkoholens betydelser i olika ungdomsgrupper*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.

Leifman, Håkan och Nina – Katri Gustafsson (2003). *En skål för det nya millenniet. En studie av det svenska folkets alkoholkonsumtion i början av 2000 – talet*. Stockholm: Akademitryck

Leifman, Håkan, Esa Österberg och Mats Ramstedt (2002). *Alcohol in postwar Europe, ECAS II. A discussion of indicators om alcohol consumption and alcohol – related harm*. Sverige: Edita Ljunglöfs

Leissner, Tom (red). (1997). *Alkohol. Ett psykosocialt, beteende – och samhällsvetenskapligt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Mäkelä, (1981) "Alkohol, Society and the State" i Leissner, Tom, *Alkohol. Ett psykosocialt, beteende – och samhällsvetenskapligt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, Orvar (2000). *Effekter av en restriktiv alkoholpolitik. Forskning och fakta*. Hässleholm: Orvar Olsson Kunskapsförlag.

Ramstedt, Mats (2001). *Comperative studies on alcohol- related problems in postwar Western Europe*. Stockholm: Univeritetservice US – AB

Ringquist, Anne Charlotte (2001). *Människan socialt och kulturellt*. Stockholm: Liber AB

Room, Robin (1989). *Responses to Alcohol-related Problemds in an International Perspective: Characterizing and Explaining Cultural Wetness and Dryness* www.bks.no/response.htm

Starrin och Renck (1996). "Den kvalitativa intervjun" i Svensson, Per – Gunnar och Bengt Starrin (red.). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Stier, Jonas (2004). *Kulturmöten. En introduktion till interkulturella studier*. Lund: Studentlitteratur

Sulkunen, Pekka (1981). Den våa generationen. Alkoholkonsumtionen och alkoholpolitiken under 1980 – talet. *Alkoholpolitik*. Vol. 44: 82 – 88.

Sulkunen, Pekka (1983). Normer, betydelser, funktioner – tre ansatser till kulturella förklaringar av alkoholbruket. *Sociologisk forskning* 1. s 20 – 34

Sveriges Lagar (2003). Stockholm:Thomsons fakta

INTERVJUGUIDE

Intervjupersonens syn på sin etnicitet

Känner intervjupersonen sig svensk eller som en makedonier?

Om Makedonien, hur det kommer sig när de bott i Sverige så länge (minst 15 år)?

När de anser att man bör kunna se sig själv som svensk?

Skulle de kunna betrakta sina barn som svenskar?

Om svensk, när de började känna så och vad det är som gör att de känner sig som svenskar?

Hur alkoholkonsumtionen såg ut i Makedonien

Vid vilken ålder intervjupersonen började dricka alkohol?

Vilken sorts alkohol var det i huvudsak som dracks?

I vilka sammanhang intervjupersonen personen drack?

Försöka utröna om intervjupersonens inställning till alkohol?

Hur intervjupersonens alkoholkonsumtion ser ut idag i Sverige

Om det har skett en förändring i dryckesvanorna och hur denna förändring i så fall ser ut?

(Dvs. i frekvens av drickande, vilken sorts alkohol eller vid vilka tillfällen?)

Om intervjupersonen kan se specifika faktorer som påverkar en förändring av alkoholvanorna eller vidmakthållande vid hemlandets alkoholkultur?

Vid vidmakthållande av den ursprungliga alkoholkulturen, om intervjupersonen ser på alkohol som ett redskap för att utmärka sig från den svenska befolkningen?

Om alkohol ses som ett redskap för att vidmakthålla etnicitet?

Vad som utmärker den svenska alkoholkulturen till skillnad från den makedoniska

Om intervjupersonen har någon uppfattning om hur svenskars alkoholvanor ser ut?

Vad intervjupersonen tycker om dessa eget beskrivna svenska alkoholvanor?

Om intervjupersonen ser någon skillnad mellan sina och svenskars alkoholvanor?

Hur denna skillnad i så fall yttrar sig?

Om fallet är så att intervjupersonen anser sig ha andra alkoholvanor än de som han beskrivit som svenska, vad tror han att detta beror på?

Om intervjupersonen identifierar sig med det som han beskrivit som svenska alkoholvanor och inte med de alkoholvanor från hemlandet, vad han i så fall tror det beror på?

Om intervjupersonen ser någon koppling mellan om de identifierar sig som Svensk/Makedonier och vilka alkoholvanor och alkoholkultur de har?

Vad är utmärkande för den makedoniska alkoholkulturen?

Vad är utmärkande för den svenska alkoholpolitiken?

Vad är utmärkande för den makedoniska alkoholpolitiken?